

## СТАНОВИЩЕ

От проф. дпн Елка Кирилова Янакиева  
На дисертационния труд на *Надзифе Асимова Чангалова*  
на тема:

### **ФОРМИРАНЕ НА ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРИРОДАТА КАТО ЦЕННОСТ НА КУЛТУРАТА ( ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ)**

Научен ръководител: проф.дн Елка Янакиева

Представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”  
по

Област на висше образование 1. Педагогически науки  
Професионално направление 1.2. Педагогика, специалност Теория на  
възпитанието и дидактика (предучилищна педагогика)

#### **1. Общи съображения**

Докторант Надзифе Чангалова е представила завършен дисертационен труд на тема: „Формиране на отношение към природата като ценност на културата (предучилищна възраст)”. Той е разработен самостоятелно и съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в теорията на възпитанието и дидактиката, конкретно в предучилищната педагогика.

#### **2. Съображения по същество .**

В *заглавието на дисертационния труд* присъстват четири понятия, които имат висока степен на сложност и интердисциплинарност: *природа, отношение, ценност, култура*. Разкриването на съдържанието на тези понятия носи системен и целенасочен характер и така са поставени ясно определени детерминанти на целта на изследването.

Извеждането на проблема и определянето на неговата актуалност се основава съвременните постижения на психолого-педагогическите изследвания и на извеждането и формулирането на редица противоречия (чисто теоретични и противоречия между теорията и практиката).

От съдържанието и логиката на дисертационното изследване се вижда, че Надзифе Чангалова ефективно е **успяла да приложи следните методологически и теоретични подходи:**

- **културно-исторически подход**, който е приложен в няколко аспекта: а. Социалният опит се интерпретира като въплътен в продуктите на материалното и духовното производство, които имат историческо развитие – децата от предучилищна възраст могат да видят това на основата на конкретни примери, най-вече чрез запознаване с природата като един от източниците за развитие на културата; б. Социалната среда, в това число и етнокултурната, се разбира като основен източник за развитието на детската личност; в. Развитието на отношението към природата като ценност на културата се осъществява по пътя на овладяването на поетичните възгледи на своя народ за нея и по пътя на практическото усвояване на културно формирани се начини за използване на нейните ресурси; г. целият формиращ етап, построен на основата на културно-

историческата теория на Л.Виготски, почива върху идеята за ролята и на субективността на детето в процеса на развитието на неговото отношение към природата – педагогическите методи и средства са подбрани в съответствие с възраствите психологически особености на децата, те са компонент от социалната ситуация на развитие на детето и пораждаат емоции и формират предпочитания и желания.

- **Дейностен:** обогатяването на индивидуалния опит и изграждането на отношение към природата като ценност на културата се осъществява чрез непосредствен контакт с живата природа и с автентични културни артефакти (а не чрез картинки, модели или електронни ресурси), а така също и чрез предоставена възможност за проява на детската активност и разгръщане собствена дейност на децата в естествени, а не в имитационни ситуации.

- **Аксиологичен:** познавателното съдържание, представено в психолого-педагогическия експеримент, представя природата като източник на културата и като висша ценност, която вмести в себе си и определя човешкото съществуване; човекът и природата са представени като взаимносвързани. С оглед оптималното прилагане на аксиологическия подход Надзифе Чангалова е включила в работата с децата и собствено творчество, а именно 21 свои приказки, които по език и стил отговарят на изискванията за качествена и подходяща за възрастта детска литература.

- **Средови:** постига се по естествен път, защото психолого-педагогическият експеримент е проведен в с. Туховища (общ. Сатовча, югозападни Родопи, историко-географска област Чеч). Отношението към природата като ценност на културата е иманентно присъщо на бита на местните хора (родители, баби и дядовци, по-близки и по-далечни роднини на децата, участващи в експеримента) и се изразява в ежедневно използване на цялото многообразно материално и нематериално наследство, белязващо традиционното ценностно отношение на човека към природата.. Това е причина психолого-педагогическия експеримент да бъде сериозно подкрепен от местната общност и да получи съдействие от местното самоуправление и административните власти.

- **Екологически:** постигнат е в два аспекта- от една страна като подход към участващите в експеримента деца, които се разглеждат в единство със заобикалящата ги среда (социална и природна), която е контекст на осъществяване на различни видове подкрепа за детското развитие, а от друга страна – като подход в изграждане на познавателното съдържание, в което всеки елемент от природата и всеки културен артефакт се разглежда чрез отношенията му със средата, част от която е и човека.

#### **Съдържанието на дисертацията се характеризира с:**

- **обективност:** събраните научни факти и научните аргументи са представени непревзето, обективно и без да бъдат подвеждани към насилствено утвърждаване или отхвърляне на хипотезата;

- **доказателственост:** научната интерпретация на психолого-педагогическия експеримент е извършена на основата на аргументираност на изходните положения, на експериментална проверка и обоснован анализ на всеки получен резултат, тя е последователна, цялостна и завършена и води до логическа обоснованост на изводите.

- **възпроизводимост:** психолого-педагогическият експеримент е описан детайлно в дисертацията и е представен методически цялостно (в 606 стр. приложения), което дава възможност да бъде добросъвестно повторен и резултатите от изследването да бъдат получени отново.

- **точност и прецизност:** теоретичният анализ, на основата на който се обосновава актуалността на изследването, показва, че Надзифе Чангалова е чужда на формализма, запозната е с концепциите на различните автори и с логиката на получените от тях резултати. Теоретико-методическият и приложен модел за формиране на отношение към природата, като ценност на културата е представен конкретно и проверяван практически достатъчно продължително, за да могат да се направят убедителни обобщения и изводи.

**Приемам справката за научните приноси на дисертацията, но същевременно искам да подчертая кои според мен са най-съществените от тях:**

- Реализирано е изследване с междудисциплинарен характер: предучилищната педагогика винаги е била и е свързана с други, гранични науки, но в изследването на Надзифе Чангалова периметърът на тази свързаност е значително разширен. Теоретичните и практическите постижения на хуманитарните, обществените и естествените науки са органически взаимно преплетени и обединени от концептуалната платформа на изследването, в резултат на което конкретната научно-изследователска цел е постигната.

- Създаден е теоретико-методически и приложен модел за формиране на отношение към природата като ценност на културата, който е научно-обоснован, иновативен, лесен за приложение в педагогическата практика и евтин (не изисква допълнителни финансови и материални ресурси за прилагане, освен тези, които всяка детска градина притежава или може да си позволи).

- Създаден е комплекс от методики за диагностика на степента на формираност и определяне на доминиращия тип отношение (когнитивно, афективно или поведенческо) към природата като ценност на културата, определени са основните критерии, показатели и индикатори за измерване, а самите методики са стандартизирани в съответствие със съвременните научни изисквания. Това означава, че е създаден нов научен инструментариум, който може да се приложи и в други изследвания.

### **3. Лични впечатления от работата с Надзифе Чангалова**

В процеса на работата над дисертацията Надзифе Чангалова прояви инициативност, самостоятелност и отговорност. Тя извървя дълъг път на развитие, в резултат на което формира своите способности да открива и формулира проблеми, да мисли критично, самокритично, да открива ново знание по пътя на експерименталната работа. През цялото време на подготовката си тя се основаваше на основните положения на научната етика – както в интерпретацията на научните източници и постижения, така и в изграждането на педагогическата практика. В това отношение тя е спазила всички изисквания на нормативната уредба: в труда няма плагиатство, не са нарушени авторските и/или интелектуалните права на никого, темата на дисертацията е оригинална и значима.

Надзифе Чангалова прояви висока публикационна активност – тя има девет публикации, които отговарят на темата на дисертацията.

#### **4. Препоръки и въпроси**

Като пожелание към бъдещата работа на Надзифе Чангалова бих искала да кажа, че трябва да бъде по-смела в теоретичните интерпретации, да се постарее по-уверено и по-цялостно да обхваща проблемите, върху които работи, да продължи да развива способността си да извлича педагогическите проблеми от практиката. И не на последно място, да продължи да работи в областта на детската литература и творчеството за деца като задълбочи и разшири методическите аспекти на своите изследвания.

От гледна точка на приложния характер на дисертационното изследване имам следния въпрос: Очаквате ли да има трудности при прилагането на теоретико-методическия и приложен модел в условията на градската детска градина, и ако има в какво ще се изразяват? Ако има такива как виждате тяхното преодоляване?

#### **Заключение**

Дисертационното изследване показва, че **Надзифе Асимова Чангалова** проявява умения да мисли критически и да задава въпроси, теоретически да подготви и научно обосновано да провежда психолого-педагогически експерименти, има критично отношение към собствените си идеи, поради което се стреми да ги проверява комплексно. Научните приноси на представения от нея дисертационен труд са безспорни, а неговото съдържание отговаря навсякъде на нормативни уредби. Затова си позволявам да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Надзифе Асимова Чангалова образователната и научна степен „доктор” по научната специалност **Теория на възпитанието и дидактика (предучилищна педагогика) от професионално направление 1.2. Педагогика, област на висше образование Педагогически науки.**

петък, 21 юни 2019 г.

Подпис: .....  
Проф. дн Елка Янакиева